

Wintertelling van stootvogels in Drenthe in 1976

B. L. J. v. Os

WAD mededeling no. 1
Werkgroep Avifauna Drenthe.

Inleiding

In de periode 17 januari t/m 2 februari is in Drenthe een stootvogeltelling gehouden. Doel van deze telling was enig inzicht te krijgen in hoeverre het mogelijk was in Drenthe dergelijke tellingen te organiseren en in welke aantallen stootvogels in Drenthe overwinteren. Zo'n 50 mensen hebben hieraan meegewerkt.

Hoewel bij de telling vele kanttekeningen geplaatst kunnen worden, hebben we toch gemeend deze te moeten publiceren. Deels om in andere delen van Nederland dit soort tellingen aan te moedigen, deels omdat van dergelijke tellingen weinig bekend is, zodat deze (voorlopige) resultaten een aanvulling van de kennis op dit gebied betekenen.

Medewerkers

Aan de telling hebben de volgende mensen meegewerkt: fam. Arends, J. Beerlink, E. Bernardus, H. de Boer, J. ter Bork, L. Bot, T. Bot, O. Bouma, L. Brussaard, H. Dekker, A. J. van Dijk, A. Dijkstra, A. Eising, A. Engberts, W. J. Faber, D. J. Haanstra, A. Hajes, R. IJ. Heida, J. H. Hilbrands, F. R. ten Hoor, R. Keizer, P. Key, A. Klunder, S. Luinge, D. Meijer, B. Middelveld, P. Nuyten, H. Offringa, B. L. J. van Os, J. C. van Os, A. A. Pauw, E. Roemers, G. Schalk, T. Schimmel, H. Schipper, K. Tol, S. v. d. Veen, L. v. d. Velde, F. A. van Vemden, B. Versluys, R. L. Voortman, A. Vorenkamp, G. Vos, E. J. de Vries, Y. de Vries, P. Vuyk, H. de Waard, L. Warners, E. v. d. Wel, L. Winter (CJN Hoogveen), B. Winters, J. Zefat, J. Zuidersma.

Gebledsoms grenzing

Voor de telling is de grens van de provincie Drenthe aangehouden. Enkele gedeelten zijn niet geteld. Deze staan aangegeven op figuur no. 1. De getelde oppervlakte bedroeg 261.650.

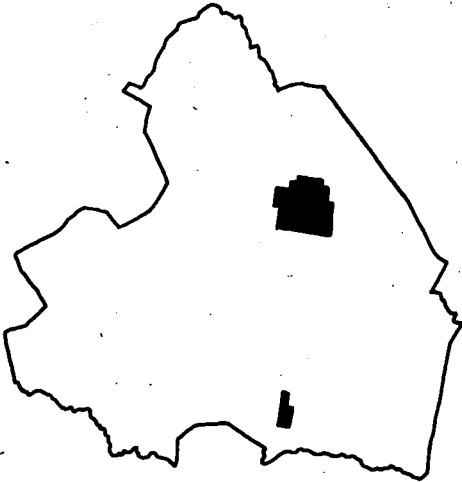

Fig. 1. Zwarte vakken zijn niet geteld.

Methodiek

Theoretisch zou het ideaal zijn om het gehele gebied binnen één dag te tellen. In de

praktijk bleek dit in Drenthe niet uitvoerbaar te zijn. Uit ervaringen van vorige jaren is gebleken dat vooral Buizerden, maar ook andere stootvogels midden in de winter vrij honkvast zijn. Uitgaande van deze honkvastheid zouden bij tellingen binnen een periode van 10 dagen betrouwbare gegevens verkregen worden.

Gekozen werd voor de periode 17 t/m 26 januari. Gedurende de telling bleek dat de weersomstandigheden een dusdanige invloed op de telresultaten uitoefenden dat we ons genoodzaakt zagen om de telperiodes te verlengen t/m 2 februari. Gedurende deze verlenging werden ook zoveel mogelijk gebieden die in de eerste week geteld waren opnieuw geteld.

Elke medewerker kreeg een handleiding, een kaart voor het intekenen van de gegevens en een formulier waarop de overige gegevens beschreven konden worden.

Gedurende de telperiode zijn enkele gebieden zeer regelmatig geteld. Op deze manier werd er een controle verkregen of de honkvastheid inderdaad zo groot was, als waar van uit werd gegaan.

Weersomstandigheden

Van 17 tot 22-23 januari was het weer zeer stormachtig met temperaturen van rond de + 7° C en zeer weinig zonneschijn. Daarna kwam een kentering naar een periode van strenge koude met temperaturen van - 2° C tot - 9,5° C.

De eerste periode met harde storm en veel regen bleek van grote invloed op de resultaten. Hoewel geen trek werd waargenomen, bleek telkens wanneer het weer een dag opklaarde dat de aantallen overal onmiddellijk toenamen. De verklaring moet waarschijnlijk gezocht worden in het zeer geringe gezichtsveld van de waarnemer bij slechte weersomstandigheden, en het feit dat stootvogels in Drenthe meestal betrekkelijk dichtbij hun foerageergebied een overvloed aan beschutting vinden. Een definitief antwoord op dit probleem hebben we niet gevonden.

Door de verlenging van de telperiode en het zo veel mogelijk opnieuw tellen van gebieden

die tijdens de ongunstige dagen geteld waren, hebben we, zoals uit de controle-tellingen gebleken is, vrij betrouwbare resultaten verkregen.

Resultaten

De resultaten zijn in tabel 1 weergegeven.

Tabel 1
Aantallen stootvogels in de provincie Drenthe januari 1976.

Soort	Aantal	Dichtheid per km ²
Sperwer	98	0,037
Ruigpootbuizerd	13	0,005
Buizerd	720	0,275
Blauwe Kiekendief	40	0,015
Torenvalk	226	0,086

BESPREKING

Algemeen

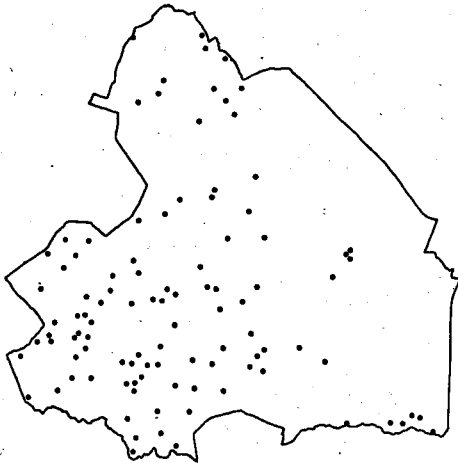
Bij de bespreking moet met de volgende factoren rekening gehouden worden:

1. De uitkomsten zijn voorlopig. Verdere tellingen moeten betere uitkomsten brengen.
2. Het literatuuronderzoek is beperkt gebleven tot het naslaan van enkele bekende naslagwerken en een paar recente artikelen.

Sperwer

Vermoedelijk is deze soort sterk onderteld. Opvallend is wel dat bij verschillende controle-tellingen door diverse mensen vooral in open gebieden steeds de zelfde aantallen Sperwers werden geteld.

In besloten gebieden en bossen is deze soort veel moeilijker te tellen. Volgens deze telling zou het aantal Sperwers gedurende het winterseizoen minder zijn dan gedurende het broedseizoen. Het lijkt echter zeer

Fig. 2. Verspreiding van de Sperwer.

voorbarig deze conclusie als bewezen te achten. De literatuurbronnen geven geen dichtheden van deze soort in de winter. Figuur 2 geeft de verspreiding van de Sperwer weer.

Ruigpootbuizerd

W. Prünke (1970) vond in Westfalen een dichtheid van 0,059 km². Dit was echter gedurende de winter van 1969/1970 toen op meerdere plaatsen hoge aantallen Ruigpootbuizerden waargenomen werden. Verder vermelden de literatuurbronnen geen dichthe-

Fig. 3. Verspreiding van de Ruigpootbuizerd.

den. Er worden wel slaapplekken van deze soort gemeld. Deze zijn in Drenthe niet vastgesteld. Figuur 3 geeft de verspreiding van Ruigpootbuizerd weer.

Buizerd

Deze stootvogel is in Drenthe de talrijkste wintergast onder de stootvogels. De dichtheden kunnen oplopen tot 3 ex. p/km², meestal echter geringer. Van de Buizerd zijn meer wintergegevens bekend dan van de andere stootvogels. Ter vergelijking zijn de bekende dichtheden van de Buizerd gedurende het winterseizoen in tabel 2 weergegeven (zie volgende pagina).

De tellingen in Ober Lausitz (DDR) werden door M. Melde (1970) verricht in een gebied van ong. 5 bij 10 km. Over een periode van 10 jaar kreeg hij een gemiddelde van 2,00 p/km² met uitersten van 0,82 en 3,60 p/km².

Bij vergelijking met de dichtheden in de literatuur blijkt Drenthe duidelijk laag uit te vallen. (Behalve bij de telling in de Alblasserwaard en Tielerwaard). Men moet echter met de volgende factoren rekening houden:

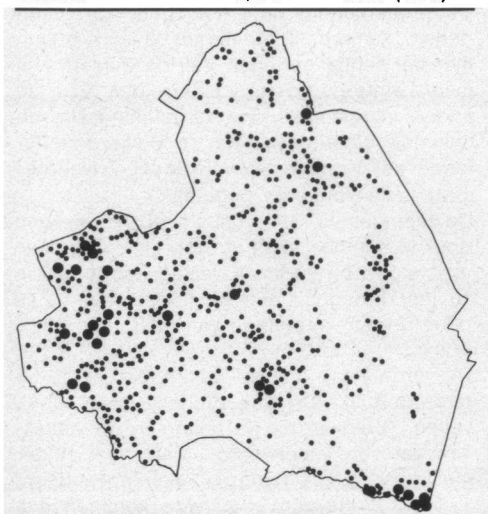
1. In Drenthe zijn bebouwde kommen e.d. in de berekening meeberekend.

2. Geen van de andere tellingen werd gehouden in een gebied van vergelijkingswaardige oppervlakte. Door een grotere oppervlakte zal de kans op marginale winterbiotopen toenemen.

Samengevat betekent dit, dat een conclusie of de gevonden gemiddelde dichtheid laag dan wel hoog is, niet getrokken kan worden. Hiervoor zou verder onderzoek, zowel in Drenthe als in andere delen van Nederland, noodzakelijk zijn. De in Drenthe foeragerende Buizerden bevinden zich hoofdzakelijk in de beekdalen en langs de bosranden. De hoogste dichtheden werden bereikt in de vochtige beekdalen. Meijer & Den Uil (1971) stellen dat het ideale winterbiotoop van de Buizerd het coulissenlandschap moet zijn. Hoewel in Drenthe meestal bosjes in de omgeving aanwezig zijn, worden naarmate het landschap sterk kleinschalig wordt, de dichtheden geringer. Een zekere openheid van het landschap heeft de Buizerd zeker nodig.

Tabel 2
Dichtheden van de Buizerd in de winter.

Plaats	dichtheid per km ²	bron
Ostholstein	0,17—0,23	Von Westernhagen (1966)
Midden- en Zuid-Mecklenburg	3,5 —1,0	Jung (1970)
Baden-Württemberg	0,9	Jacoby & Schuster (1970)
Westfalen	1,3 —5,2	Mester & Prünthe (1968)
Ober Lausitz (DDR)	0,82—3,60	Melde (1970)
Ablasserwaard en Tielervaard	0,1 —0,5	Meijer & Den Uil (1970)
Drenthe	0,275	WAD (1976)

Fig. 4. Verspreiding van de Buizerd.

Slaaptrek is in Drenthe weinig waargenomen. Het is echter mogelijk dat bij intensivering van het onderzoek dit verschijnsel vaker dan tot nu toe zal worden waargenomen.

Opvallende verschillen in dichtheden werden in sommige beekdalen opgemerkt. Waar de ruilverkaveling reeds was uitgevoerd waren de dichtheden duidelijk lager dan in het (nog) niet verkavelde gedeelte. Daar bij een ruilverkaveling zowel de structuur als de grondwaterstand van het gebied veranderd is, is het zonder nader onderzoek moeilijk te zeggen welke factoren hier aandeel in hebben.

De verspreiding van de Buizerd is weergegeven in figuur 4.

Blauwe Kiekendief

Van deze soort is het bekend dat deze in de winter vastbegrensd jachtgebieden heeft (Geyr von Schweppenburg 1959, Wassenich 1968). Dit jachtgebied kan zeer groot zijn, zoals in Drenthe bijvoorbeeld in de veenkolonië is gebleken. Bij tellingen met meerdere mensen over groter tijdsspanne zijn dubbeltellingen niet onmogelijk. Bij deze telling zijn alleen de zekere gevallen aangenomen. Dubbeltellingen zijn voor zover mogelijk buiten beschouwing gelaten.

Gedurende de telperiode zijn ook enkele slaappleatsen geteld. Het maximum op één slaappleats was 13 exx. De literatuur geeft een maximum van 35 exx. (Bauer 1971).

Hoewel lang niet alle slaappleatsen bekend zijn, lijkt het zinvol bij volgende tellingen de slaappleatsen zoveel mogelijk te tellen. Op deze manier is het enigszins mogelijk een controle op de telresultaten in de foerageergebieden uit te oefenen. Opvallend is de verhouding tussen ♂♂ en ♀♀. Het aantal mannelijke exx. is bijzonder hoog. Uit andere delen van het land zijn ook mededelingen ontvangen van opvallend veel waarnemingen van ♂♂ Blauwe Kiekendieven. Of dit in Drenthe een normale situatie is of dat het verschijnsel alleen in bijzondere jaren voorkomt zal uit verdere tellingen moeten blijken.

De verspreiding van de Blauwe Kiekendief is weergegeven in figuur 5.

Torenvalk

Het winterbiotoop van de Torenvalk vertoont veel overeenkomst met dat van de Buizerd. Dit jaar bestond de indruk dat er weinig Torenvalken waren. Vergelijking met gebieden die vorige jaren ook geteld zijn, toonde ook aan dat de gevonden aantallen laag zijn. Het vermoeden bestaat dat na het invallen van de koude een trek naar het zuiden plaatsvond.

Fig. 5. Verspreiding van de Blauwe Klekendorf.

De in de literatuur vermelde dichtheden hebben allen betrekking op veel kleinere gebieden. Koopman & Lok (1970) vermelden dichtheden variërend van 9,6 tot 0,4 p/km². Dit zijn echter dichtheden tijdens de top van de trek, waarbij de zeer hoge dichtheden tijdens jaren met muizenplagen in het telgebied gevonden werden.

Blijkens een grafiek die in het zelfde artikel gepubliceerd werd, zijn de dichtheden in januari en februari duidelijk minder.

Over het verloop van de trek in Drenthe valt met één telling natuurlijk weinig te zeggen. Opvallend was verder het aantal Torenvalken in de nabijheid van kleine dorpskernen. In hoeverre het hier ging om invloed van het weer is nog niet vast te stellen. Figuur 6 geeft de verspreiding van de Torenvalk weer.

Fig. 6. Verspreiding van de Torenvalk.

Conclusie en aanbevelingen

Het blijkt mogelijk te zijn over langere periodes stootvogeltellingen te verrichten. Moeilijkheden zijn te verwachten bij zeer slechte weersomstandigheden of bij het omslaan van het weertype.

Ten aanzien van de resultaten valt weinig definitiefs te zeggen. Vergelijkingsmateriaal van stootvogeltellingen op een dergelijke schaal waren niet voorhanden.

Het verdient aanbeveling dit soort tellingen voort te zetten. De telperiode dient zo kort mogelijk te worden gehouden. Bij het omslaan van het weertype zou het ideaal zijn gedurende beide weertypen het gehele gebied te tellen. Regelmatige tellingen in zogenaamde controle-gebieden moeten gedurende het gehele winterhalfjaar plaatsvinden.

Beekdalen blijken in Drenthe een belangrijke winterbiotoop te zijn voor diverse soorten stootvogels. Nader onderzocht zal moeten worden in hoeverre ruilverkavelingen nadelig invloed op de potentie van dit landschapstype uitoefenen en zoja, welke factoren hierbij een rol spelen. Het literatuuronderzoek zou nog uitgebreid moeten worden.

• B. L. J. van Os, p/a postbus 431, Assen.

LITTERATUUR:

- Glutz von Blotzheim, U. N. e.a. (1971): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 4 Falconiformes.
- Koopman, G & J. Lok (1970): Uilen en stootvogels in de omgeving van Kampen. Het Vogeljaar 18: 343-349.
- Melde, M. (1970): Der Mäusebussard. 1976 Neue Brehm Bücherei, no. 185.
- Meijer, R. & G. den Uijl (1971): De winterbiotoop van de buizerd. Limosa 44: (1-2) 45-53.
- Ouweneel, G. L. (1968): Roofvogeltellingen in de Hoeksewaard. Het Vogeljaar 16: (3) 557-560 en 569.
- Schuster, L. (1949): Beobachtungen über aufsuchen und verlassen des Schlafplatzes beim Mäusebussard (*B. buteo*) nebst einigen allgemeinen Bemerkungen über das zuruhegehen der Vögel. Ornithologie als biologische Wissenschaft: 211-216.
- Schnell, G. D. (1969): Communal roost of wintering rough-legged hawks (*Buteo lagopus*). Auk. 86: 682-690.